

УДК 349.2

ОХОРОНЮВАНІ ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСИ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

В. Бурак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
бул. Університетська 1, 79000 Львів, Україна
тел. (0322) 96-47-97*

Проаналізовано поняття охоронюваного законом інтересу працівників в контексті об'єкту правового захисту. Проведено співвідношення понять охоронюваний законом інтерес і суб'єктивне трудове право. Зроблено висновок, що залежно від об'єкта можна застосовувати різні процедури правового захисту. У випадку захисту порушених трудових прав працівник може звернутися до юрисдикційних органів, у випадку ж захисту законних інтересів можна застосовувати примирно-третейські або інші неюрисдикційні процедури.

Ключові слова: охоронюваний законом інтерес, правовий захист працівників, об'єкти правового захисту.

В сучасних умовах роль права як регулятора суспільних відносин зростає у тому числі в зв'язку із розширенням суперечностей, зумовлених не лише динамікою суспільного розвитку, але й об'єктивними суперечностями між інтересами особи, суспільства і держави. Тому дослідження категорії «законний інтерес» є актуальним.

Аналізувати феномен законних інтересів працівника потрібно на основі положень загальної теорії держави та права. Детально категорію інтересу досліджували в науці цивільного права. Категорія законного інтересу стала предметом вивчення в працях таких відомих вчених, як Р. Е. Гукасян, О. О. Єрошенко, В. О. Кучинський, М. С. Маленін, О. В. Малько, З. В. Ромовська, Д. М. Чечот, В. В. Федін та ін.

Водночас проблема законних інтересів у трудовому праві є недослідженою.

У цьому контексті постає потреба дослідження законного інтересу як категорії що є об'єктом правового захисту з метою подальшого вироблення рекомендацій для правозастосувальної діяльності.

Для цього видається необхідним дослідити дефініцію категорії «охоронюваний законом інтерес» як об'єкта правового захисту, дати характеристику цього поняття, внести пропозиції з метою удосконалення механізму правового захисту інтересів працівників.

У законодавстві відсутні дефініції поняття «законний інтерес». Хоча і Конституція України і законодавство проголошує захист суб'єктивних прав і законних інтересів В КЗпП України поняття «інтерес» трапляється рідко, але ст. 10 визначено, що колективний договір укладається з метою узгодження інтересів. Профспілки створюють з метою захисту інтересів членів профспілки. Під час колективних трудових спорів визначено, хто може представляти інтереси найманих працівників.

Водночас законодавство не уточнює, які інтереси захищаються з погляду відношення до закону.

Категорія «законний інтерес» є дуже специфічною.

Великий тлумачний словник сучасної української мови під поняттям інтерес трактує таке: увага до чого-небудь, зацікавлення чимось, кимсь; те, що найбільше цікавить когось; те, що йде на користь комусь, відповідає чийсь прагненням, потребам [1, с. 509].

Соціологічне значення цього поняття полягає у тому, що інтерес – це об'єктивно існуюча усвідомлена соціальна потреба.

В юридичній енциклопедії немає визначення поняття «законний інтерес».

Деякі автори розрізняють «законний інтерес» і «охоронюваний законом інтерес». М. О. Шайкенов пише: «Всі інтереси, що виражені у праві, знаходяться під правовим захистом, і тому їх потрібно розглядати як «охоронювані законом». Охоронювані законом інтереси включають в себе як законні, так і юридичні інтереси. Інтереси, які знаходяться в сфері правового регулювання, але не забезпечені суб'єктивними правами слід називати терміном «законні інтереси», а інтереси, реалізація яких забезпечена суб'єктивними правами, – «юридичними інтересами» [2, с. 105]. Проте, підтримуючи позицію Р. Е. Гукасяна, вважаємо, що ці терміни виражають одне і те саме поняття і тому можуть використовуватись як рівнозначні.

Наявні дефініції законного інтересу зводяться до того, що це юридичний дозвіл, який виражається в бажанні суб'єкта користуватися певним соціальним благом, і з метою захисту він може звертатися до компетентних органів [3, с. 73].

Спробу дефініції цього поняття давав Конституційний Суд України у справі про охоронюваний законом інтерес від 01.12.2004 р. Він вважає, що поняття «охоронюваний законом інтерес», треба розуміти як прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [4].

В юридичній науці пропонується розглядати законні інтереси у широкому і вузькому значеннях [5, с. 64]. В широкому значенні – як інтереси, що знайшли своє відображення в суб'єктивних правах і юридичних обов'язках, так і інтереси, що позначаються поняттям «законні інтереси». У вузькому значенні – законні інтереси як такі. На думку В. В. Феніна [6, с. 192], необхідно брати до уваги вузьке значення цієї категорії, оскільки законодавець під законними інтересами розуміє самостійний об'єкт правової охорони. Розуміння законних інтересів у широкому значенні веде до втрати ними своєї незалежності. Саме вузьке значення відображає призначення законних інтересів.

Видається, що поняття законного інтересу тісно пов'язане з поняттям суб'єктивного юридичного права. Ця думка підтверджується аналізом цивільного і цивільного процесуального законодавства, а також трудового законодавства, що вживають ці поняття в контексті захисту трудових чи цивільних прав завжди паралельно. Тому, видається, що поняття законний інтерес необхідно розглядати у зв'язку із поняттям суб'єктивного юридичного права.

Для вирішення питань, пов'язаних із аналізом поняття «законний інтерес», особливого значення набуває чітке розмежування понять «законний інтерес» і «суб'єктивне право», логічно-змістовний зв'язок між якими є очевидним, оскільки і те, й інше опосередковується об'єктивним правом, гарантується і охороняється державою, реалізується у певних правових процедурах.

І суб'єктивне право, і пов'язаний з ним інтерес є дозволи. Але перше є особливим дозволом, тобто дозволом, що відображається у відомій формулі: «Дозволено все, що передбачено у законі», а друге – простим дозволом, тобто дозволом, до якого можна застосовувати не менш відоме правило: «Дозволено все, що не забороняється законом». Інтерес, навіть будучи під охороною закону чи

права, на відміну від суб'єктивного права, не має такої правової можливості, як останнє, оскільки не забезпечується юридичним обов'язком іншої сторони. Законний інтерес відбиває лише легітимне прагнення свого носія до того, що не заборонено законом, тобто тільки його бажання, мрію, потяг до нього, а отже – й не юридичну, а фактичну (соціальну) можливість. Це прагнення у межах сфери правового регулювання до користування якимсь конкретним матеріальним або нематеріальним благом. Відмінність такого блага від блага, охопленого змістом суб'єктивного права, полягає в тому, що користування благом, на яке особа має право, визначається можливістю в рамках закону, а до якого має законний інтерес – без вимог певних дій від інших осіб або чітко встановлених меж поведінки.

Суб'єктивне трудове право і законний трудовий інтерес – дуже близькі правові категорії. Часто вони збігаються, оскільки в основі будь-якого суб'єктивного права лежить той чи інший інтерес, для задоволення якого це право і надається уповноваженій особі [7, с. 48].

Законні інтереси існують паралельно до суб'єктивних трудових прав, суттєво доповнюючи їх і розширюючи спектр впливу на суспільні відносини. Вони слугують ланкою на шляху формування суб'єктивних трудових прав. На відміну від суб'єктивного трудового права як можливої міри поведінки, що конкретизованою правовою нормою, законні інтереси не передбачають міри відповідної поведінки суб'єкта, а лише вказують на його намір досягти бажаного результату. У зв'язку з цим законодавець не встановлює кореспондуючого обов'язку вимагати від зобов'язаної особи відповідної поведінки. Однак при цьому є юридичний обов'язок рахуватися з носієм законного інтересу, сприяти його здійсненню. Законодавець не встановлює конкретного змісту законних інтересів, а лише вказує на необхідність їх охорони, захисту і поваги [8, с. 113].

Суб'єктивне юридичне право передбачає три правомочності володільця цього права:

- право на власні дії;
- право на дії зобов'язаної сторони;
- право на захист у випадку, коли суб'єктивне право порушується.

На відміну від суб'єктивного трудового права, зміст законного інтересу складається з двох елементів:

- можливість користування відповідним соціальним благом;
- можливість захисту цього користування.

Як бачимо, законний інтерес не передбачає права на дії зобов'язаної сторони. У трудовому праві це означає, що роботодавець, на відміну від суб'єктивного трудового права, не зобов'язаний забезпечувати реалізацію працівником його законного інтересу.

Якщо вказувати на співвідношення законного інтересу і суб'єктивного права, то можна виділити їхні спільні та відмінні риси.

Спільними рисами будуть такі:

- передбачають задоволення власних інтересів особи чи потреб;
- мають диспозитивний характер;
- є юридичним дозволом;
- реалізуються шляхом використання;
- є самостійними об'єктами правової охорони;
- можуть бути здійснені за допомогою передбачених законом правових засобів.

Крім того законному інтересу притаманні особливості, які вигідно виокремлюють його на відміну від суб'єктивного права:

- має характер правового бажання (устремління);

- не передбачає кореспондуючого обов'язку інших осіб;
- він є загальним, а не конкретним;
- він є вторинним до соціального інтересу і до правової норми.

При цьому законний інтерес не повинен суперечити суспільним інтересам і загальноновизнаним принципам, у тому числі й правовим.

Охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним.

Інтереси можуть бути індивідуальні і колективні. Носіями індивідуальних інтересів є працівник і роботодавець. Працівник реалізовує свої законні інтереси самостійно, а роботодавець – через свої органи, передбачені установчими документами, або іншими локально-правовими актами.

Зокрема, працівник має інтерес при належному виконанні своїх трудових обов'язків на отримання премії, або іншого заохочення.

Суб'єктом колективних інтересів є колектив найманих працівників, який може його реалізувати самостійно, або через уповноважених органів, зокрема, виборні органи первинних профспілкових організацій.

Відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» предметом колективного трудового спору можуть бути встановлення нових або зміна наявних соціально-економічних умов праці та виробничого побуту, або укладення чи зміна колективного договору, угоди. В цьому випадку колектив найманих працівників має інтерес до покращення умов праці і виробничого побуту, або на зміну колективного договору, якщо дія його ще не завершилася [9].

У трудовому праві не передбачено можливості захисту індивідуальних інтересів у судовому порядку. Це можна вважати недоліком закону, оскільки, якщо закон визнає наявність відповідного інтересу, то необхідно передбачити можливість його захисту. В цьому випадку такий спір можна врегулювати шляхом примирних процедур під час вирішення індивідуального трудового спору. Таким примирним органом може стати комісія по трудових спорах у випадку внесення відповідних змін до законодавства і перетворення її з юрисдикційного органу на примирний. Такий спір працівник також може вирішити шляхом відповідних переговорів особисто або за участю профспілкових представників з роботодавцем.

Інша річ з колективними трудовими інтересами. Законодавством передбачено можливість їх захисту у порядку, визначеному для колективних трудових спорів. Хоча у законодавстві про порядок вирішення колективних трудових спорів не зазначено, що власне інтерес може бути предметом колективного трудового спору. Однак аналіз свідчить, що власне у випадках встановлення чи зміни наявних умов праці, а також укладення чи зміни колективного договору йдеться про законний інтерес найманих працівників.

Роль законного інтересу в праві і його зв'язок із суб'єктивними трудовими правами не вичерпується випадками, коли закон безпосередньо вказує на наявність того чи іншого інтересу. В усіх випадках трудове законодавство, не вказуючи прямо на існування інтересу, надає ті чи інші трудові права суб'єктам трудових правовідносин з урахуванням певних інтересів.

Поділ об'єктів захисту на суб'єктивні трудові права та законні інтереси має не лише теоретичне значення. Залежно від об'єкта захисту, ми можемо застосовувати ту чи іншу правову форму захисту.

У міжнародній практиці загальноприйнятим є поділ трудових спорів на спори права та спори інтересу. Ця класифікація допомагає з'ясувати, що є предметом

трудового спору: встановлення, зміна правових норм чи застосування (тлумачення) правових норм [10, с. 265].

Конфлікти інтересів виникають у зв'язку з вимогами нових чи зміни існуючих умов праці. Конфлікти права стосуються застосування або тлумачення норм, встановлених законами, підзаконними нормативно-правовими актами, колективними угодами (договорами), або локальними нормативно-правовими актами. Спори права, або їх ще називають юридичні спори, мають вирішуватися у судовому порядку, або іншому порядку, передбаченому законом. Спори інтересів, або їх ще називають економічні спори, мають вирішуватися у примирно-третейському порядку. Н. Б. Болотіна взагалі вважає неможливим судовий порядок розгляду економічних спорів [11, с. 666].

Отже, поняття «охоронюваний законом інтерес», що вживається у трудовому законодавстві України, означає правовий феномен, який: а) виходить за межі змісту суб'єктивного права, однак в певних випадках може бути і тотожним, оскільки може перерости в суб'єктивне юридичне право; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони передбачених законодавством; в) має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб працівників; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загально визнаним принципам права; д) є результатом прагнення суб'єкта до користування у межах правового регулювання конкретним благом, як матеріальним так і нематеріальним, і проявляється у його волі.

У зв'язку з цим робимо висновок, що залежно від об'єкта правового захисту можна застосовувати різні процедури. У випадку захисту порушених трудових прав працівник може звернутися до юрисдикційних органів, у випадку ж захисту законних інтересів можна застосовувати примирно-третейські або інші неюрисдикційні процедури.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і головн. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1728 с.
2. *Шайкенов Н. А.* Правовой статус личности и ее интересы / Н. А. Шайкенов. – Свердловск : Свердловский юридический институт, 1982. – 375 с.
3. *Малько А. В.* Законные интересы как правовая категория / А. В. Малько, В. В. Субочев. – СПб. : Издательство Р. Асанова «Юридический центр Пресс», 2004. – 359 с.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 // Офіційний вісник України – 2004. – № 50. – Ст. 3288.
5. *Гукасян Р. Е.* Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве / Р. Е. Гукасян. – Саратов : Приволжское книжное издательство, 1970. – 174 с.
6. *Федин В. В.* Юридический статус работника как субъекта трудового права : монография / В. В. Федин. – М. : ТК Велби, изд-во Проспект, 2005. – 202 с.
7. *Андреев Ю. Н.* Механизм гражданско-правовой защиты / Ю. Н. Андреев. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2010. – 464 с.
8. *Матузов Н. И.* Правовая система и личность / Н. И. Матузов. – Саратов, 1987. – 294 с.
9. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 3 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.

10. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право : учебник для вузов / И. Я. Киселев. – М. : Дело, 1999. – 728 с.
11. Болотина Н. Б. Трудовое право України : підручник. – 5-те вид., переробл. і доп. / Н. Б. Болотина. – К. : Знання, 2008. – 860 с.

ОХРАНЯЕМЫЕ ЗАКОНОМ ИНТЕРЕСЫ РАБОТНИКОВ КАК ОБЪЕКТ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ

В. Бурак

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская 1, 79000 Львов, Украина*

Проанализировано понятие охраняемого законом интереса работников в контексте объекта правовой защиты. Проведено соотношение понятий охраняемый законом интерес и субъективное трудовое право. Сделано вывод, что в зависимости от объекта можно применить различные процедуры правовой защиты. В случае защиты нарушенных трудовых прав работник может обратиться к юрисдикционным органам, в случае защиты законных интересов можно применить примирительно-третейские либо другие неюрисдикционные процедуры.

Ключевые слова: охраняемый законом интерес, правовая защита работников, объекты правовой защиты.

LEGALLY PROTECTED INTERESTS OF EMPLOYEES AS OBJECT OF LEGAL PROTECTION

V. Burak

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The notion of legally protected interest of employees in the context of object of legal protection is analyzed. The correlation between the notions “legally protected interest” and “subjective labour right” is provided. The author makes the conclusion that depending on the object, different procedures of legal protection can be applied. In case of protection of the violated labour rights, the employee is to apply to the jurisdictional bodies; in case of legal interests protection it is possible to apply arbitration or non-jurisdictional procedures.

Key words: legally protected interest, legal protection of employees, objects of legal protection.

*Стаття: надійшла до редакції 11.03.2013
прийнята до друку 29.04.2013*